

Зарубіжний досвід організації переходу прав власності на спадкове майно

Гончарова А.В., к.ю.н., ст.викладач кафедри АППФЕБ СумДУ

Спадкове право більшості країн світу подібне між собою. Адже легше запозичити вже готові норми та адаптувати для окремої держави, ніж вигадувати нові та перевіряти їх правильність на практиці. Світовий досвід щодо вирішення спадкових питань бере початок з часів римського приватного права, саме там були закладені основи та головні поняття спадкового права. Практика спадкування за правом представлення та спадковою трансмісією спостерігається майже в кожній європейській країні, різняться лише кількістю черг закликання та суб'єктами спадкування.

Російські науковці, вивчаючи спадковий процес зробили висновок, що країни колишнього Радянського Союзу мають схожі норми, які регулюють процес спадкування, що зумовлюється однаковою правовою історією [1; 2]. Цивільний кодекс Російської Федерації визначає спадкове представлення як особливий порядок закликання до спадкування спадкоємців за законом. Спадкоємці закликаються до спадкування за правом представлення за умови, що їх предок, який був би закликаний до спадкування за законом після смерті спадкодавця, помер до відкриття спадщини або одночасно із спадкодавцем (ст. 1146 ЦК РФ). При цьому спадкоємці за правом представлення успадковують безпосередньо після спадкодавця як його прямі спадкоємці за законом, а не як спадкоємці за законом померлого до відкриття спадщини або одночасно зі спадкодавцем спадкоємця. Ніякого правонаступництва (переходу права) між спадкоємцем за законом, померлим до відкриття спадщини або одночасно зі спадкодавцем, та його нащадком, який наслідував за правом представлення, при даному порядку закликання до спадщини не відбувається. Спадкування за правом представлення не залежить від того, чи спадкували спадкоємці за правом представлення майно після померлого спадкоємця за законом, на місце якого вони заступили, чи були закликані до спадщини після його смерті чи ні, а якщо були закликані, то не має значення, прийняли вони спадщину чи відмовилися від неї.

Як зазначає В. А. Булаєвський, спадкоємці за правом представлення фігурують у складі лише перших трьох черг спадкоємців за законом. За правом представлення спадкують: внуки спадкодавця та їхні нащадки як спадкоємці першої черги за законом; діти братів та сестер спадкодавця (племінники і племінниці спадкодавця) у складі другої черги; діти рідних братів і сестер батьків спадкодавця (двоюрідні брати і сестри спадкодавця) входять у третю чергу. У всіх трьох чергах спадкоємці за правом представлення є нащадками спадкоємців за законом тієї ж черги. Нащадки спадкоємців за правом представлення, зазначених у складі другої черги спадкоємців за законом, - діти племінниць і племінників спадкодавця, а також спадкоємців, названих у складі третьої черги, діти двоюрідних братів і сестер спадкодавця спадкують за законом не за правом представлення своїх померлих до відкриття спадщини або одночасно зі спадкодавцем батьків, а входять в інші (наступні) черги спадкоємців за законом – п'яту і шосту відповідно. Висхідні родичі спадкоємців за законом (дід і баба, прадід і прабаба) до спадкування за правом представлення взагалі не закликаються, вони спадкують за законом у складі другої і четвертої черг відповідно [3, с. 59].

Особливі правила спадкування встановлені для випадку, коли закликаний до спадкування як за законом, так і за заповітом спадкоємець помирає, не встигнувши реалізувати своє право на прийняття спадщини. У цьому випадку йдеться мова про перехід у спадщину нездійсненого права спадкувати. Для застосування цих правил мають значення дві обставини: встановлений строк для прийняття спадщини не закінчився і закликаний до спадкування спадкоємець в межах зазначеного строку не подав заяву про прийняття або відмову від спадщини або не вчинив будь-яких дій, що свідчать про фактичне прийняття спадщини.

Якщо ж спадкоємець в межах строку, встановленого для прийняття спадщини, встиг прийняти спадщину, прийнята ним спадщина входить до складу його власного спадкового майна і переходить до його спадкоємців за загальними правилами. Не може йти мова про перехід права на прийняття спадщини і у випадку, коли спадкоємець не висловив свою волю на прийняття спадщини, але помер після закінчення встановленого терміну. У цьому випадку ще до смерті він втратив право на прийняття спадщини, і ставити питання про продовження строку на прийняття спадщини його спадкоємці не мають права.

Згідно з п. 1 ст. 1156 ЦК РФ, якщо спадкоємець, закликаний до спадкування за заповітом або за законом, помер після відкриття спадщини, не встигнув її прийняти у встановлений термін, право на прийняття належної йому спадщини переходить до його спадкоємців за законом, а якщо все спадкове майно було заповідано – до його спадкоємців за заповітом (спадкова трансмісія).

Ці правила спадкування встановлені для випадку, коли закликаний до спадкування як за законом, так і за заповітом спадкоємець помирає, не встигнувши реалізувати своє право на прийняття спадщини. У цьому випадку мова йде про перехід у спадщину нездійсненого права спадкування. Для застосування цих правил мають значення дві обставини: встановлений термін для прийняття спадщини не минув, закликаний до спадкування спадкоємець в межах встановленого терміну не подав заяву про прийняття або відмову від спадщини та не вчинив будь-яких дій, які свідчать про фактичне прийняття спадщини.

Необхідно зазначити, що статті щодо спадкової трансмісії ЦК України та ЦК РФ подібні щодо визначення поняття та порядку закликання до спадкування. Крім того, згідно з п. 2 ст. 1156 ЦК РФ строк, відведений для прийняття спадщини може бути відновлений судом, якщо суд визнає, що причини пропуску строку були поважними, за умови, що спадкоємець звернувся до суду не пізніше шести місяців з дня, коли причини пропуску строку пропали.

Згідно з ст. 1062 Цивільного кодексу Республіки Білорусь (далі – ЦК РБ), частка спадкоємця за законом, який помер до відкриття спадщини, переходить до його нащадків за правом представлення та розподіляється в рівних частках [4, с. 21]. Не можуть спадкувати за правом представлення:

- нащадки спадкоємця за законом, позбавленого спадкодавцем спадщини, якщо про це зазначено в заповіті;
- нащадки померлого до відкриття спадщини або одночасно зі спадкодавцем спадкоємця, який міг бути усунений від спадкування, можуть бути усунені судом від спадкування за правом представлення;
- спадкоємці висхідного родича, якщо він був визнаний негідним спадкоємцем;
- батьки, які були позбавлені батьківських прав;
- особи, які не виконували обов'язків щодо утримання спадкодавця, якщо це буде доведено в судовому процесі [5 с. 56-57].

Стаття 1073 ЦК РБ, яка регулює спадкування за спадковою трансмісією, встановлює, що якщо спадкоємець, закликаний до спадкування за заповітом або за законом, помер після відкриття спадщини та не встиг її прийняти, право на прийняття належної йому спадщини переходить до його спадкоємців. Право прийняти спадщину, що належить померлому спадкоємцеві, може бути здійснене його спадкоємцями на загальних підставах. Якщо частина строку для прийняття спадщини становить менше трьох місяців, то термін продовжується до трьох місяців.

Після закінчення строку для прийняття спадщини спадкоємці померлого спадкоємця можуть бути визнані судом такими, що прийняли спадщину, якщо суд вважатиме причини пропуску цього строку спадкоємцями померлого.

Право спадкоємця прийняти частину спадщини як обов'язкову частку не переходить до його спадкоємців.

Зазначені статті ЦК РБ фактично повторюють відповідні статті ЦК України щодо визначення поняття, суб'єктів, умов та порядку спадкування за спадковою трансмісією та спадковим представленням.

Враховуючи зарубіжний досвід, з вищезазначеного можна зробити висновок, що в ідеалі правове регулювання спадкових правовідносин, а саме спадкової трансмісії та спадкового представлення в Україні повинно детальніше регламентуватися статтями ЦК України та врахувати практику інших європейських країн.

Література:

1. Астахов П.А. Наследство / П.А. Астахов. – М.: Эксмо, 2011. – 228 с.
2. Марченко М.Н. Правовые системы современного мира: учеб. пос. / М.Н. Марченко. – М.: ИКД "Зеркало-М", 2001. – 400 с.

3. Наследственное право / Б.А. Булаевский и др.; отв. ред. К.Б. Ярошенко.– М.: Волтерс Клувер, 2005. – 448 с.
4. Сборник нормативно-правовых актов Республики Беларусь о наследстве / сост. Ю.А. Федорова. – Мн.: Беларусь, 2003. – 190 с.
5. Чернецкая Н.А. Наследственное право: ответы на экзаменац. вопр. / Н.А. Чернецкая. – Минск: ТетраСистемс, 2007. – 128 с.

Міжнародно-правове забезпечення стабільності та безпеки суспільства : матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів та студ. юридичного фак-ту, м. Суми, 25 травня 2013 р. / Ред.кол.: А.М. Куліш, М.М. Бурбика, М.І. Логвиненко, В.М. Семенов, А.В. Баранова. — Суми : СумДУ, 2013. — С. 17-19.